

SEPTEMBER 2001
NUMMER 7

In dit nummer

- **Natuur en landschap vragen samenhang in beleid**
- **Multidimensionale waardering van natuur**
- **Natuur ontwikkelen met mensenwensen**
- **Netwerk Ecologische Monitoring (NEM)**
- **Besturen in Europa**
- **Natuurplanbureau en CBS tekenen covenant Natuurcompendium**
- **Natuur wordt verkend met grondgebruikskaarten**

Nieuws van het Natuurplanbureau

is een gezamenlijke uitgave van de planbureaupartners: RIVM, WUR, RIKZ en RIZA. De Nieuwsbrief is bedoeld voor planbureau medewerkers en/of geïnteresseerden in planbureauwerk binnen de partnerinstellingen.

Redactie: Bram ten Cate, programmasecretaris NPB-DLO
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 44 82
E-mail b.tencate@alterra.wageningen-ur.nl

Internet: www.natuurplanbureau.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres.

Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 8 van de Nieuwsbrief verschijnt in november 2001

Nieuws van het Natuurplanbureau

Natuur en landschap vragen samenhang in beleid

Rijk van Oostenbrugge

Op 12 september j.l. is de Natuurbalans 2001 aangeboden aan mw. Faber, staatssecretaris van LNV, in het duingebied Meijndel bij Den Haag. Tijdens de presentatie was ook de pers goed vertegenwoordigd. Veel hoofdconclusies van de Natuurbalans konden worden geïllustreerd met voorbeelden waar men bij het beheer van Meijndel tegenaan loopt. Opvallend in de reactie van mw. Faber was dat zij met een grote boog om de belangrijkste conclusies over behoefte aan regie heen ging.

De Natuurbalans 2001 constateert dat het natuurbeleid dreigt te verzanden wanneer de rijksoverheid de regie op de uitvoering van het beleid niet strakker in handen neemt. Het gaat met name om de samenhang tussen natuur-, milieu-, water- en ruimtelijk beleid. Decentrale overheden spelen een steeds belangrijkere rol bij de uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid. Dat maakt de behoefte aan regie door de rijksoverheid nog groter. Bovendien bepaalt de Europese Unie steeds sterker het natuurbeleid en rekent de Nederlandse overheid daarop af.

De Natuurbalans 2001 meldt dat het met de kwaliteit van de natuur in Nederland nog steeds slecht gaat. Bijzondere planten- en diersoorten zijn teruggedrongen tot kleine kernen van natuurgebieden. Vermesting, verzuring, verdroging en versnippering staan op veel plaatsen de terugkeer van deze soorten nog steeds in de weg.

Buiten de natuurgebieden gaan soorten zoals de grutto en de steenuil hard achteruit en gaat de vervlakking van het landschap door. Ook voor het landschapsbeleid geldt dat het Rijk veel

overlaat aan het provinciaal en gemeentelijk niveau. Zo'n 80 procent van de waardevolle landschappen komt in de zogenoemde balansgebieden van de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening terecht. Daarvan dreigt voor ongeveer 20 procent een hoge verstedelijkingsdruk. Juist in de directe omgeving van de Randstad, waar de verstedelijkingsdruk het hoogst is, liggen open landschappen die internationaal gezien grote betekenis hebben. Voorbeelden daarvan zijn droogmakerijen en veenweidegebieden. Zo lang het Rijk voor het landschap geen heldere prioriteiten stelt, zal de regionale identiteit verder afkalven.

Op 11 september (een dag voor de presentatie) is de Natuurbalans toegelicht in de Tweede Kamer. Vanwege de gebeurtenissen in Amerika was de bijeenkomst kort. De kamerleden hebben veel interesse getoond in de thema's die in de Natuurbalans zijn aangesneden. Het Natuurplanbureau zal de komende periode mogelijk worden benaderd door afzonderlijke kamerleden om toelichting te geven op de Natuurbalans.

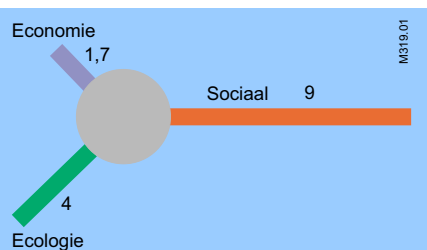
De samenvatting van de Natuurbalans is in te zien op internet onder www.rivm.nl. De Natuurbalans is verkrijgbaar bij het secretariaat van het Natuurplanbureau in Bilthoven (tel 030 - 274 37 04) en bij Alterra in Wageningen (tel. 0317 - 47 78 45).

Multidimensionale waardering van natuur

Helena Berends

We zijn gewend dat natuur bestudeerd en gestuurd wordt door biologen, zoölogen, ecologen en bijvoorbeeld bosbouwers. Maar een grotere nadruk op mensenwensen en het gebruik van de natuur door mensen vraagt een andere aanpak zodat gewone burgers, maatschappelijke groepen en kamerleden meer direct betrokken kunnen worden bij keuzes voor het natuurbeleid.

Het Natuurplanbureau heeft daarom een multidisciplinair team gevraagd om een indicator (of graadmeter) te ontwerpen voor de natuurwaarde, maar dan bekeken vanuit een ecologisch, een economisch en een sociaal perspectief. Behalve ecologen hebben economen, sociologen en een psycholoog deel uitgemaakt van het team. In grote lijnen constateerden we dat ecologen de natuur willen beschermen, de economen haar willen gebruiken en de burgers ervan willen genieten. Voor elk van de gezichtspunten is een aantal waarderingvariabelen gekozen.

Verskillende (natuur)ontwikkelingsscenario's zijn gewaardeerd en vergeleken vanuit een ecologisch, een economisch en een sociaal gezichtspunt.

Deze illustratie laat de waardering zien van een multifunctioneel bos. De scores kunnen worden vergeleken met die van andere scenario's zoals "normale bossen" (die voor alle drie de aspecten rond de 1 scoren), of met een "houtoogst" scenario, met een waarde van 2,4 voor economie maar met een negatieve ecologische en sociale (belevings)waarde.

Het resultaat is een driedimensionale waarderingmethode die een simpel te begrijpen plaatje oplevert. We hebben de methode toegepast voor een aantal typen natuur: de Noordzee, bossen en een stukje boerenland (pootaardappelen productie).

Meer informatie is te vinden in het eindrapport dat verschenen is als Werkdocument 2000/17 in de Reeks 'Planbureau - werk in uitvoering' (Berends et al, *Een multidisciplinaire benadering van de gebruikswaarde van natuur*)

Netwerk Ecologische Monitoring (NEM)

Fons Koomen

Voor de Natuurbalans, een van de producten van het Natuurplanbureau, zijn gegevens gebruikt van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Wat houdt dit netwerk eigenlijk in en wie maken er deel van uit? Dit artikel licht een tip van de sluier op.

Het NEM is een samenwerkingsverband van drie ministeries (LNV, V&W, VROM), twee rijksinstellingen (CBS en RIVM) en sinds kort ook van de provincies. Het NEM heeft als doel om de biologische monitoring onderling beter op elkaar af te stemmen en om te voorzien in de informatiebehoefte op landelijk niveau omtrent veranderingen in de natuur (signalerend). Het NEM draagt zorg voor betrouwbare uitspraken over deze veranderingen door goed gestandaardiseerde en onderling afgestemde metingen. De participanten in dit netwerk hebben na enkele jaren van voorbereiding in 1999 een samenwerkingsovereenkomst gesloten met afspraken over de ontwikkeling en financiering van bestaande en nieuwe natuurmeetnetten.

Bij de uitvoering van deze meetnetten spelen de Particulier Gegevensbeherende Organisaties (PGO's) en de provincies een belangrijke rol. Zij coördineren de waarnemingen in het veld (bij de PGO's uitgevoerd door duizenden vrijwilligers) en beheren de natuurgegevens. Op dit moment bestaan de NEM-meetnetten uit de volgende biologische groepen: reptielen, amfibieën, vleermuizen, muizen, hazen en andere dagactieve zoogdieren, vogels, dagvlinders, libellen, planten, korstmossen en paddestoelen.

Het NEM wordt aangestuurd door een stuurgroep, waarin alle participanten

vertegenwoordigd zijn. De stuurgroep wordt ondersteund door een kernteam, dat besluiten over koers en inhoud van het netwerk voorbereidt. Op dit moment bestaat het kernteam uit Arco van Strien (CBS), Mireille de Heer (RIVM), Piet Bergers (RIZA) en Fons Koomen (EC-LNV). Laatstgenoemde fungeert zowel voor het kernteam als voor de stuurgroep als secretaris.

De grootste uitdaging van het NEM ligt nu in het verstevigen van de verbinding tussen de vraag naar landelijke natuurinformatie en het huidige aanbod van gegevens uit het NEM. De NEM-gegevens worden onder andere gebruikt voor de Natuurbalans, voor evaluaties van soortbeschermingsplannen en voor monitoringsverplichtingen vanuit de Habitat- en Vogelrichtlijnen. De verwachting is dat deze gegevens ook bruikbaar zijn bij evaluaties van andere natuurbeleidsdoelen van de overheid.

Natuur ontwikkelen met mensenwensen

Het Natuurplanbureau heeft een brochure uitgebracht over toekomstscenario's die in de Natuurverkenning 2 een plaats zullen krijgen. Deze Natuurverkenning beoogt onder andere de verschillende ontwikkelingsmogelijkheden van natuur en landschap richting 2030 te beschrijven. Onderzoekers hebben samen met vertegenwoordigers uit het gehele speelveld van natuur en landschap de belangrijkste drijvende krachten geïdentificeerd.

De brochure attendeert de lezer alvast op mogelijk relevante informatie uit de Natuurverkenning 2 en geeft een beeld van de tussenresultaten. Exemplaren van de brochure "*Natuurverkenning 2; Natuur ontwikkelen met mensenwensen*" zijn verkrijgbaar bij José Hesselink, tel. (030) 274 45 98; e-mail: jose.hesselink@rivm.nl

Besturen in Europa: Interview met Wiebren Kuindersma en Dick van Zaane

Florence van den Bosch

De Natuurverkenningen besteedt aandacht aan de manier waarop het natuurbeleid in Nederland vorm krijgt. Dick van Zaane (directeur Concernontwikkeling van Wageningen UR) en Wiebren Kuindersma (projectleider van dit onderdeel) laten hun licht schijnen over dit onderwerp.

Op dit moment zijn er binnen de overheid en in de samenleving ontwikkelingen gaande die men kan vangen onder de noemers 'internationalisering' en 'regionalisering'. Deze ontwikkelingen hebben invloed op het Nederlandse natuurbeleid. De vraag is wat de consequenties zijn van deze bestuurlijke ontwikkelingen voor de kwantiteit en kwaliteit van de natuur in Nederland. Zo'n vraag levert echter binnen het kader van de Natuurverkenningen moeilijkheden op. In de scenario's staan 'regionalisering' en 'internationalisering' als extremen ten opzichte van elkaar, terwijl toch wordt waargenomen dat beide tegelijkertijd optreden. Dick ziet daarin echter geen probleem: "Het is wel zo, dat je op deze manier de effecten van beide ontwikkelingen los van elkaar

kunt onderzoeken. Je kunt dan een betere inschatting maken van waar je in de toekomst rekening mee moet houden."

Regionalisering

Zo is er op nationaal niveau in het natuurbeleid onvoldoende afstemming tussen en binnen bestuurslagen. Om een paar complicerende oorzaken te noemen: het natuurbeleid valt onder verantwoordelijkheid van LNV, maar is qua instrumentarium afhankelijk van VROM. Het beleid ligt vast in zeer veel verschillende nota's, waar - nationaal en regionaal - onvoldoende samenhang in zit. Steeds meer bevoegdheden komen bij de regio's terecht. Op regionaal niveau ontstaan er allerlei samenwerkingsverbanden, al dan niet tijdelijk, die bevoegdheden krijgen toegespeeld. Een voorbeeld daarvan is het gebiedsgericht beleid. De manier waarop dit soort zaken van bovenaf wordt opgelegd en van onderaf wordt ontwikkeld, gebeurt niet altijd even samenhangend.

Het is een chaosmodel

Daarnaast zijn er steeds meer partijen - belangengroepen - die zich op alle niveaus bemoeien

De Natuurverkenning 2 zal een beeld geven van natuur en landschap omstreeks 2030. De trekker van ieder hoofdstuk en het meest hierbij betrokken lid van de Commissie Uitvoerende Instellingen (CUI) komen in de Nieuwsbrieven aan het woord om wat meer achtergrondinformatie te geven over de ideeën en de mensen. Vanaf het Aprilnummer zijn achtereenvolgens aan de orde gekomen: het Nieuwewonen, Landbouw en de Toestand van de Natuur. In deze Nieuwsbrief vertellen Wiebren Kuindersma en Dick van Zaane over de bestuurlijke ontwikkelingen in het natuurbeleid.

met het beleid en die proberen het te beïnvloeden. Het besturen vindt steeds meer plaats in netwerken met andere organisaties samen. Dick: "Men probeert tot een soort netwerkbesturing te komen, waarin allerlei partijen hun zegje kunnen doen en kunnen bijdragen aan oplossingen, aan draagvlak om een oplossing te vinden. Het is iets typisch Nederlands; het past bij het poldermodel." Wiebren: "De initiatieven die mensen ontplooiën zijn steeds meer tijdelijke gelegenheidscoalities. Het clustert zich op issues, of een conflict. Met bestaande bestuursstructuren red je het dan vaak gewoon niet. Daarom past een netwerkbenadering daar beter bij."

Internationalisering

De invloed vanuit Europa op het nationale beleid wordt ook steeds groter. Er gaan bevoegdheden vanuit het nationale beleidscentrum richting Europa. Die Europese en internationale richtlijnen - de Habitat-richtlijn, de Kader-richtlijn Water - beperken de ruimte voor het nationaal beleid en de regionale invulling van dat beleid. Dit heeft voordelen. Wiebren: "als je het de lokale natuurclubs gaat vragen, dan merk je dat ze het Europees natuurbeleid als een belangrijke steun in de rug zien. Zo heeft het nationale compensatiebeginsel nooit een wettelijke grondslag gekregen, terwijl voor projecten die onder de

Habitat- en Vogelrichtlijn vallen geldt, dat compensatie bij de rechter kan worden afgedwongen." Vervelend is het dan wel, dat het Europese en het nationale natuurbeleid niet altijd goed op elkaar aansluiten. Dit is in de Natuurbalans 2001 gesignaleerd. Zo richt de Europese Unie zich op het beschermen van soorten, terwijl de Nederlandse overheid bezig is met de ontwikkeling van natuurdoeltypen.

Een beetje de positie van de sergeant: je wordt van boven getrap en van onder geschopt

Het resultaat van deze Europese en regionale ontwikkelingen is, dat de rijksoverheid een steeds minder prominente rol in het geheel krijgt. Wiebren stelt dat dit voor de Natuurverkenningen een probleem oplevert: "Met de Natuurverkenningen richten we ons op de nationale overheid. Als je in een scenario gaat aangeven dat de nationale overheid steeds minder macht heeft, steeds minder het bestuurscentrum is, dan wordt het lastig om aan te geven wat de nationale overheid moet doen aan het feit dat het nationale beleid niet gehaald wordt."

Als je maar goed beseft hebt van die rol in het midden

Dick ziet de rol van de Nederlandse overheid in het beïnvloeden van het Europese kader en het stellen van hoofdlijnen naar de regio's toe: "De Nederlandse overheid kan meewerken aan de ontwikkeling van het Europese kader op zo'n manier dat het Nederlandse belang er ook mee gediend is. Binnen Nederland stelt de Rijksoverheid de hoofdlijnen en de kaders vast en vindt de invulling zo veel mogelijk regionaal plaats, waar de

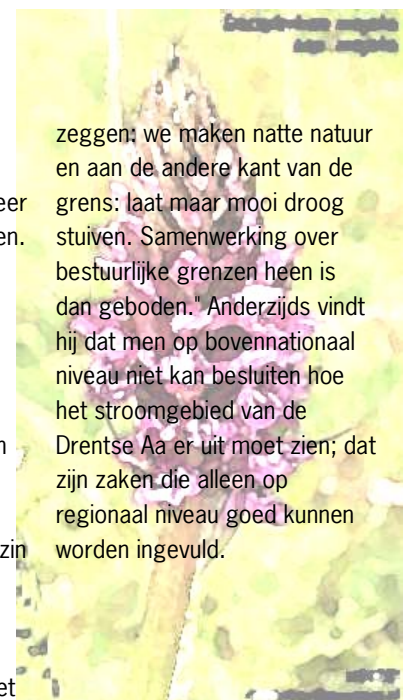
gebiedskennis aanwezig is en waar de lokale belangen het best gewogen kunnen worden."

Het niveau waarop de beslissingen worden genomen - Europees, nationaal of regionaal - bepaalt, aldus Wiebren, wat voor soort natuur belangrijk wordt gevonden. Zo stelt Europa de bescherming van in Europees verband unieke bestaande natuurgebieden centraal, richt de Nederlandse rijksoverheid zich meer op de ontwikkeling van nieuwe natuur en op natuurgebieden die door de Nederlandse bevolking sterk

worden gewaardeerd en worden op regionaal / lokaal niveau de lokale belangen meer in de besluitvorming betrokken.

Toch kunnen de netwerkbenadering en de invloed van Europa kansen bieden voor de natuur. Bestuurlijke en natuurgrenzen lopen namelijk niet altijd parallel. Dick: "een samenhangend gebied in de zin van biotische en a-biotische condities wordt bij voorbeeld soms doorsneden door landsgrenzen. Je kunt dan niet aan de ene kant van de grens

zeggen; we maken natte natuur en aan de andere kant van de grens: laat maar mooi droog stuiven. Samenwerking over bestuurlijke grenzen heen is dan geboden." Anderzijds vindt hij dat men op bovennationaal niveau niet kan besluiten hoe het stroomgebied van de Drentse Aa er uit moet zien; dat zijn zaken die alleen op regionaal niveau goed kunnen worden ingevuld.

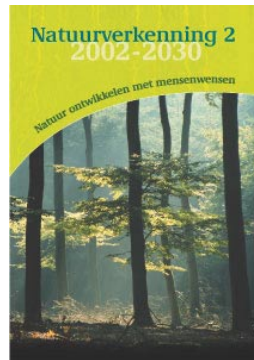
Natuur wordt verkend met grondgebruikskaarten

José Hesselink

Een zonovergoten doordeweekse augustusmiddag in een vergaderzaal van het RIVM: de hele tafel ligt bedolven onder concepten van grondgebruikskaarten voor de Natuurverkenning 2.

Deze zullen straks dienen als basis voor de emissie- en effectberekeningen die in september plaatsvinden. We gaan dan de toekomst van de Nederlandse natuur berekenen. Op basis van vier scenario's gaan we bekijken wat de gevolgen van diverse ontwikkelingen in de maatschappij (kunnen) zijn voor natuur en landschap.

De grondgebruikskaarten zijn gemaakt met de Leefomgevingsverkenner (LOV) en de Ruimtescanner (RS). Behalve overzichtskaarten zijn er aspectkaarten en verschilkaarten gegenereerd. Deze geven informatie over het veranderde grondgebruik in Nederland voor verschillende

gebruiksvormen. Waar zullen mensen in 2030 wonen in dit scenario? Waar ontstaan recreatieterreinen? Hoeveel ruimte is er nog beschikbaar voor de verschillende soorten landbouw, rekening houdend met de bestuurlijk-politieke omgeving in het scenario? Deze en nog meer aspecten worden op landelijke schaal gepresenteerd in de grondgebruikskaarten. De gegevens vormen de input voor een hele reeks van modellen, die onder andere verspreiding, depositie en natuureffecten berekenen voor zowel land als water.

Voor het NVK2-projectteam ligt er vervolgens de taak om de uitkomsten van de berekeningen overzichtelijk en samenhangend te presenteren in het boek Natuurverkenning 2,

dat eind februari 2002 wordt gepresenteerd. Maar al vóór die tijd kunt u algemene informatie over het project

Natuurverkenning 2 vinden op onze website:

www.rivm.nl/natuurverkenning.

Natuurplanbureau en CBS tekenen covenant Natuurcompendium

Op 31 augustus j.l hebben het Natuurplanbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een covenant ondertekend om samen te werken aan het Natuurcompendium. Dit Natuurcompendium zal een actueel overzicht bevatten van kerncijfers over natuur in Nederland.

Voor het Natuurplanbureau is het essentieel te kunnen beschikken over actuele informatie over natuur en natuurbeleid in Nederland. Het CBS houdt statistieken bij op allerlei maatschappelijk gebied, ook op dat van natuur. De samenwerking zorgt ervoor dat goede, actuele, landsdekkende informatie ter beschikking komt. Het gaat daarbij vooral om relevante ontwikkelingen in dier- en plantensoorten, ecosystemen en landschappen. Het gaat ook om informatie over maatschappelijk gebruik van en draagvlak voor natuur en over de voortgang van het natuurbeleid.

Het eerste Natuurcompendium komt op 15 november 2001 via het internet beschikbaar. Doordat de kerncijfers in een overzichtelijk en goed gestructureerd document komen te staan, wordt de transparantie van de gegevens groter en krijgt ook de kwaliteitsborging een extra impuls.

R. van Noort, directeur-generaal van het CBS (rechts) en H. Pont, directeur-generaal van het RIVM (links) ondertekenen het covenant Natuurcompendium. De heer Pont tekent mede namens de Stichting DLO voor het Natuurplanbureau